

SERGIU CONSTANTIN ENEA, *Elemente de arheologie funerară în spațiul carpato-danubian. Neolitic și eneolitic*, prefăță de Dumitru D. Boghian, Editura Argonaut, Cluj-Napoca, 2011, 200 p. cu 50 tabele, 24 hărți, 24 grafice, un plan.

Arheologia funerară nu este un subiect nou în literatura românească, unde au apărut numeroase articole și monografii dedicate acestei teme. Printre acestea se numără și lucrarea *Elemente de arheologie funerară în spațiul carpato-danubian. Neolitic și eneolitic* publicată de Sergiu Constantin Enea, profesor de istorie în Târgu Frumos și doctor în istorie din 2009, care vine să completeze seria studiilor care tratează descoperirile funerare din spațiul carpato-danubian.

Lucrarea este precedată de o *Prefață* (p. 9–10) realizată de Dumitru D. Boghian, profesor în cadrul Universității „Ștefan cel Mare” din Suceava, care are un caracter general, oferind informații de natură arheologică și etnografică menite să introducă pe cititor în tematica volumului.

Încă din *Introducere* (p. 11–12) autorul menționează că acest volum a apărut ca urmare a îmbunătățirii bazei de date și a metodei de analiză utilizate în capitolul referitor la necropolele neolitice și eneolitice

din lucrarea de doctorat, intitulată *Simboluri ale ierarhiilor sociale la civilizațiile eneolitice din spațiul românesc*. De asemenea sunt prezentate motivația temei și metoda de realizare a bazei de date și sunt aduse mulțumiri profesorilor și colegilor care l-au ajutat pe autor la realizarea lucrării.

În subcapitolul *Scurt istoric al cercetării necropolelor din actualul spațiu românesc* (p. 13–16) al capitolului al II-lea *Repere teoretice și metodologice*, autorul subliniază caracterul întâmplător al descoperirilor funerare, cât și numărul redus al informațiilor publicate pentru descoperirile de monumente funerare, realizate încă de la începutul secolului trecut.

Subcapitolul *Despre arheologia funerară din arheologia românească* (p. 16–17) readuce în discuție problema nivelului scăzut la care au fost realizate o mare parte dintre cercetările referitoare la descoperirile funerare. Înregistrarea selectivă sau incompletă a datelor poate duce la concluzii eronate și, având în vedere că

arheologia este o disciplină distructivă, aceste informații nu mai pot fi reanalizate în contextul inițial.

În subcapitolul *Despre arheologia funerară în arheologia străină* (p. 17–22) sunt sintetizate direcțiile de cercetare din centre străine, modalitățile de abordare ale subiectului și utilizarea modelelor etnografice în vederea analizei contextului funerar. Autorul realizează o amplă sinteză a teoriilor și metodelor de analiză utilizate de cercetători din afara granițelor pentru descoperirile funerare, pentru a informa cititorul în legătură cu metodele folosite de specialiști din străinătate, prezentând apoi modelul de analiză utilizat pentru complexe funerare în lucrarea de față.

În subcapitolul *Probleme metodologice* (p. 28–29), autorul prezintă încă de la început etapele pe care le-a parcurs în vederea realizării demersului științific: realizarea unei baze de date care să cuprindă informații despre fiecare monument funerar, folosită apoi la elaborarea tabelelor și graficelor care sintetizează informația și scot în evidență particularitățile fiecărei descoperiri.

Pentru a nu îngreuna lectura, după cum menționează autorul, tabelele aferente necropolelor mari sunt așezate la finalul lucrării, în timp ce tabelele pentru descoperirile funerare care nu conțin un număr mare de indivizi sunt introduse în text. Ilustrațiile descoperirilor nu sunt incluse în lucrare, acestea fiind prezente în literatura de specialitate care a stat la baza realizării studiului. Tot aici sunt prezentate metodele de analiză utilizate în demersul științific: aranjarea mormintelor în necropolă, determinarea unor grupuri de morminte în funcție de comportamentul funerar și evidențierea raportului efort-consum pentru realizarea înmormântării.

Al III-lea capitol, *Necropolele neolitice și eneolitice – dovezi arheologice* (p. 31–98), cuprinde o sinteză a datelor privind descoperirile funerare din spațiul de lucru, prezentate cronologic: neoliticul timpuriu, neoliticul dezvoltat-eneoliticul timpuriu și eneoliticul dezvoltat. Încă de la începutul capitolului este prezentată o hartă a spațiului de lucru pe care sunt cartate descoperirile care fac subiectul lucrării. Pentru fiecare perioadă este realizată o descriere succintă a comportamentului funerar, așa cum reiese din literatura de specialitate.

Pentru fiecare necropolă și grup de morminte sunt prezentate informații referitoare la istoricul cercetării, condițiile descoperirii, conținut, tabele și grafice care sintetizează informația și reprezentări cartografice.

Tabelele conțin informații referitoare la sexul defunctului, vârsta, poziția scheletului și orientarea acestuia și ar trebui să fie utilizate pentru realizarea unor analize combinatorii. Pentru câteva dintre necropole sunt realizate astfel de analize, în timp ce pentru celelalte sunt prezentate doar datele în tabel. Pentru tabele și grafice trimiterile în text lipsesc, cu excepția cazurilor în care este vorba de tabelele mari poziționate la sfârșitul lucrării.

Cu excepția necropolei de la Cernica, nici unul dintre monumentele funerare nu are un plan al dispunerii mormintelor. La o primă vedere acest fapt nu pare să aibă o importanță deosebită. Însuși autorul

menționează în subcapitolul *Probleme metodologice* (p. 29) că dorește să analizeze loturile mari de morminte ținând cont de aranjarea mormintelor în necropolă și evidențierea anumitor grupuri. Tema de cercetare propusă nu poate fi realizată fără analizele combinatorii și cartarea pe planului necropolei a constantelor și particularităților specifice, ceea ce autorul omite în bună parte.

Fiecare descoperire funerară este reprezentată pe câte o hartă alb-negru a spațiului de lucru, care include elementele caracteristice unei reprezentări cartografice, legenda și scara. Din nefericire în text nu apar trimiteri către ilustrația cartografică. Respectivele hărți prezintă posibile surse de materie primă pentru realizarea artefactelor care fac parte din inventarul funerar. Autorul marchează pe hartă un spațiu din apropierea necropolei de unde ar putea proveni materii prime locale relativ comune (argilă, piatră, os). Deasemenea sunt marcate prin săgeți posibile surse de materii prime care nu se găsesc în apropierea necropolei, însă sursele bibliografice (cu excepția „posibilelor” surselor de scoici *Spondylus*) folosite pentru identificarea zonelor cu materie primă nu sunt menționate. La cele mai multe hărți săgețile pornesc dinspre locul descoperirii spre localizările „posibilelor surse” și nu invers.

Capitolul al IV-lea, *Practici și comportamente funerare „neobișnuite”* (p. 99–103), propune spre analiză trei cazuri de înmormântări care au un caracter particular: descoperirile funerare de la Alba Iulia – *Lumea Nouă*, mormintele de incinerare neolitice și descoperirile funerare aparținând grupului Cucuteni.

Pentru primul caz, autorul prezintă pe scurt conținutul descoperirii, sintetizat din literatura de specialitate, fără tabele, grafice sau hărți, însă nu ajunge la nici o concluzie cu privire la această manifestare. Pentru cazul al doilea sunt menționate câteva descoperiri și sunt prezentate câteva posibile explicații pentru prezența incinerăției în cadrul unei populații care utiliza în special inhumăția: sacrificiu ritual, incinerarea persoanelor cu o poziție socială specială, a celor care au fost pedepsiți de o forță supranaturală prin boli, înec sau a indivizilor proveniți din afara comunității. Pentru subcapitolul privind *Practicile funerare la comunitățile cucuteniene*, autorul menționează câteva descoperiri de oase umane și o împărțire în „mai multe” categorii (care sunt de fapt doar două), a acestor descoperiri. În continuare autorul dorește să semnaleze o direcție de abordare a acestor practici în cadrul complexului Cucuteni-Tripolie, propusă de un cercetător străin. În loc de concluzie pentru acest subcapitol, autorul propune câteva practici care ar fi putut fi folosite de comunitățile Cucuteni: incinerare, canibalism, abandonul cadavrului.

Capitolul de *Concluzii* (p. 104–116) începe prin menționarea caracterului descoperirilor funerare și se aduce din nou în discuție caracterul cercetărilor acestui tip de descoperiri. Autorul accentuează legătura dintre inventarul inhumatului și poziția sa în cadrul ierarhiei sociale. În continuare sunt prezentate caracteristicile ritului și al ritualului funerar pentru fiecare din

grupurile ceramice neolitice și eneolitice. Din analiza pe care o face autorul pe descoperirile funerare reiese că în spațiul de lucru era practicat ritul inhumației și în puține cazuri cel de incinerație, că decedații erau depuși în groapă lungiți sau chirciți, iar scheletele sunt orientate preponderent spre est.

Volumul este precedat de un rezumat în limba engleză (p. 117–121), lista de abrevieri (p. 122–123), bibliografie (p. 124–144), lista tabelor, hărților și graficelor (p. 145–147), la care se adaugă capitolul de

Anexe (p. 150–197) care prezintă necropolele cu un număr mare de indivizi/descoperiri.

Volumul prezintă într-un mod colaționat informații referitoare la descoperirile funerare atribuite comunităților neo-eneolitice, dintr-un spațiu întins, carpato-danubian, ceea ce face aceasta un instrument de lucru util pentru cei interesați de acest subiect.

ALEXANDRU GAFINCU